

KYTICE Z POVĚSTÍ NÁRODNÍCH

- 1834 První verze Polednice
- 1836 První části Záhoře
- 1837 Poklad (tisk 1838), druhý zlomek Záhoře
- 1840 Polednice (tisk)
- 1841 Náčrt Štědrého dne
- 1843 Svatební košile (tisk), třetí zlomek Záhoře
- 1844 Zlatý kolovrat
- 1848 Štědrý den (tisk)
- 1851 Holoubek (tisk)
- 1852 Dceřina kletba jako ukázka z připravované Kytice (tisk)
- 1853 Kytice z pověstí národních přináší dále Vodníka, Vrhu, Záhořovo lože a Věštkyňi, psanou v průběhu čtyřicátých let
- 1861 Druhé vydání Kytice s nově zařazenou Lilí a oddílem Písní

Erbenova Kytice z pověstí národních představuje v české literatuře vrcholný soubor balad. Vznikala přibližně dvacet let a Erben v ní zúročil dlouholeté studium lidové poezie a bájesloví. Baladu chápal v duchu koncepce bratří Grimmů jako útvar s kolektivním autorem, zrcadlící nadosobní mravní řád. Za porušení tohoto řádu sice zpravidla následuje tvrdý trest, existuje však i možnost odpuštění, pokud aktéři svých činů upřímně litují.

Erbenův básnický výraz je v Kytici střídavý a pregnantní, důmyslně a přirozeně využívá jazyk a rytmizaci folklorní slovesnosti. Ve volbě námětů Erben vycházel z českých podání i z tradic evropského romantismu. Ve snaze zdůraznit nadčasovost a obecnou platnost baladických dějů básník záměrně setřel místní ráz svých předloh. Erben sám neoznačoval básně zařazené do sbírky jako balady. Jeho zpracování pověstí (Vodník), pohádek (Zlatý kolovrat) či legend (Záhořovo lože) však většinou nabylo typicky baladický tvar. Výjimku představují úvodní a závěrečná báseň sbírky (Kytice, Věštkyňe).

Sbírka Erbenových balad byla inspirující v kulturním vývoji českého národa a k novým uměleckým výkonům podněcuje dodnes. Některé balady byly zhudebněny např. Zdeňkem Fibichem, Antonínem Dvořákem či Bohuslavem Martinů. Motivy z Erbenových balad výtvarně zpracovali Jan Konůpek, Jan Zrzavý, Alén Diviš a řada dalších, v roce 2006 vyšla Kytice zpracovaná formou komiksu. Filmové zpracování několika balad přinesla naposledy Kytice (2000) režiséra F. A. Brabce.

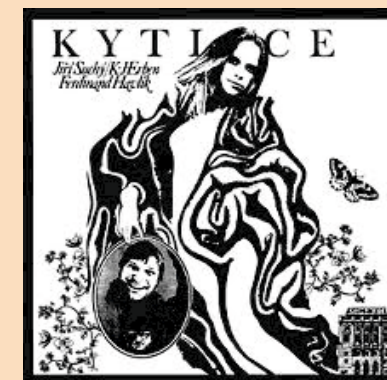
Polednice, komiks Moniky Zemánkové

Johann David Schubert, Lenora, kolem 1800

Umělá balada v evropských literaturách nabyla podoby kratší lyricko-epické básně s tragickým vyvrcholením. Novodobí spisovatelé v ní navazovali na lidové balady s různými náměty, které se po Evropě šířily zhruba od 15. století. Významné postavení mezi literárními žánry získala balada v době nástupu romantismu na konci 18. století. Zpracovatelé původních látek přitom ve stopách Johanna Gottfrieda Herdera a bratří Grimmů uváděli, že původní balady nemají jednoho autora, nýbrž jsou do dávné minulosti sahajícím dílem kolektivu, zdrojem poznání jeho mravnosti a hodnot. Podobně jako jiné projevy národního ducha v umění byly balady spojovány s hudbou.

Z umělých balad, které zapůsobily v českém prostředí, je nejznámější Lenora (1773) Gottfrieda Augusta Bürgera. Inspirovala jak první českou umělou baladu Lenku (1795) Vojtěcha Nejedlého, tak i Erbenovy Svatební košile. Oblíbené a překládané byly u nás také balady Johanna Wolfganga Goetha a Friedricha Schillera. Goethův Rybář (1779) a Král duchů (1782) zachycují člověka ve střetu s nadpřirozenými silami, které ho vábí a nakonec přemohou. Do podobné situace postavil František Ladislav Čelakovský hrdinu balady Toman a lesní panna (1839), s níž se Erben vyrovnával zvláště ve Svatebních košilích. Nadpřirozené démonické síly ale v Erbenových baladách nemají nad člověkem absolutní moc.

Mimořádný ohlas měla divadelní adaptace Kytice z roku 1972 v divadle Semafor. Muzikál Jiřího Suchého a Ferdinanda Havlíka nabídl balady Štědrý den, Svatební košile, Polednice, Zlatý kolovrat a Vodník, k nimž Suchý přidal Bludičku. Vedle Suchého v něm hráli a

zpívali mj. Jitka Molavcová, Věra Křesadlová, Hana Zagorová, Josef Dvořák nebo Michal Prokop.

Polednice

U lednice dítě stálo
Z plna hrdla zpívalo
Na tranzistor k tomu hrálo
Do rytmu se kývalo

Hudba kvičí nervy ničí
Nepeče se pečeně
Cosí syčí na vařiči
Matka křičí zděšeně

Mléko prchá! Běda běda!
Nateklo mi do boty
Táta bude bez oběda
Pro tebe ty zlobo ty

Zanech řvaní moje zlato
Hrej si – tu máš kohouta!
Jedva matka dořekla to
Bouch bác! Letí do kouta

Podlily se krví oči
Povalené matičce
Pozvedne se Povyskočí
A pak řekne kratičce

Pojď si proň ty Polednice
Pojď – vem si ho tuláka
Stojí stojí u lednice
Nepracuje huláká

Encyklopedie Jiřího Suchého, sv. 11

